

Ярослава Городницька

ЗАЧАРОВАНИЙ КРАСОЮ СЛОВА

До 100-річчя від дня народження Миколи Пойдеменка

*...Україно, дарована Богом,
Ти мій дім, ти мій сад, ти мій храм.
Я від тебе не хочу нічого,
А тобі все, що маю, віддам!*

«Вірність Україні»

Так лірично і щиро висловив свою синівську відданість неньці Україні народний поет із мальовничої Писарівщини, досвідчений педагог, патріот, людина великої і світлої душі Микола Пойдеменко. Сьогодні, коли Миколи Костянтиновича немає серед нас, мимоволі замислююся над вічними проблемами буття.

Мозок точать думки. Яким же мірилом визначається сутність людського життя? У які комірчини мозку чи серця відкладається пам'ять про людину, яка, пройшовши стежками своєї земної долі, навіки відходить за незвідані обрії? Яка невидима сила запалює вогники людського життя, зігріваю-

М. К. Пойдеменко (1913–2000) – педагог, фронтовик, поет-пісняр

чи небо і землю промінчиками світла і добра?..

Життя Миколи Костянтиновича – то довга нива, засіяна добірними зернами мудрості й доброти. Майже дев'ять десятиків років радувала вона свого господаря весняним щебетом і жнивним колосом, калиновими гронами і білосніжними зав'язями. Радувала, аж співала, а співаючи, висівала на білу скатертину рівнесенькі рядочки віршів.

М. К. Пойдеменко належав до тієї когорти славних людей землі полтавської, доля яких щедра на слово і пісню. Вона подарувала Миколі Костянтиновичу – педагогу і поетові – велике і красиве життя. Усього було на довгому життєвому

шляху поета: і бурхливі 20-і, і голодні 30-і, і грізні 40-і. Та не було і немає нічого неможливого для людини, яка прагне до світлого і доброго. А М. К. Пойдеменко був саме такою людиною – щирою, лагідною, мудрою. У його характері вдало поєдналися риси сільської простоти і міської шляхетності, учительської поважності та юнацької ліричності.

*Душа радіє, серце б'ється,
Як чуєш похвали слова,
Людина в праці пізнається,
Чудес ніяких не бува.
Учусь Вітчизні користь дати,
Ділам святим немає меж.
У серці треба совість мати,
Тоді по правді ти живеши...
Я хочу більше знати, вміти
В свої немолоді літа
Учусь людям добро робити,
Велика справа – доброта...*

«Кредо»

Закоханий у рідне слово та пісню, він крізь роки проніс у своєму серці палку любов до рідного краю, відданість благородній справі навчання та виховання підростаючого покоління. Нелегка вчительська праця охоче поєднувалася, доповнювалася поезією. Поезія була невід'ємною часткою його життя. Поезія допомагала вижити у цьому складному світі, утвердитися як Людині, як Педагогу, як Патріоту.

*Поезія – це ті слова,
Що лід у змозі розтопити.
В поезії – трава співа,
Як музика – дзвенять копита.
Поезія! Вона така,
Як те дівчисько – ненадійна.
Від одного вона тіка,
До іншого іде в обійми.
Поезія любов свою
Не віддає усім на віру,
Вона – і зброя у бою,
Вона – і меч на захист миру.
Поезія – усе життя –
Навчання, праця і дорога
І все не знаєш до пуття,
Чому у серці біль, тривога...
В поезії всього бува:
Пиши вночі, трудися святом.
Поезія – палкі слова,
Могутніші за смерть і атом.*

«Поезія»

Народився М. К. Пойдеменко 1 березня 1913 року в бідній робітничій сім'ї на околиці міста Полтави. Батько, Кость Іванович, уродженець Тахтаулового, хоч і закінчив лише один клас шкільної науки, був людиною тямущою. Добре володів основами простої, але справедливої на-

родної педагогіки. Від батька перейняв малий Миколка життєву мудрість. Довгими зимовими вечорами любив, бувало, слухати розповіді-перекази батька про давнє минуле України, про героїчні походи козаків-полтавців, про пісні легендарної красуні Марусі Чурай. А скільки пісень знав батько майбутнього поета! Старовинних, бурлацьких, козацьких... Сумних і веселих, ліричних і журливих. Серед пісень зростав і Миколка. Любив їх хлопець, та й сам гарно співав, із піснею виростав, з піснею відійшов і за межу вічності.

Любов до землі, до незбагненого дивосвіту природи малий Миколка ввібрав з молоком матері Дарії Харитонівни. Дарма, що не стелила доля барвистих килимів цій простій неписьменній селянці з недалекого хутора Онацьки. Мала мати в серці щирю любов до краси земної, відчувала її всім своїм єством. Учила любити красу світу й своїх синів: старшого Миколку та молодшого Олексія. Напевно, тому впродовж життя Микола Пойдеменко жив у тісному взаємозв'язку із природою, дбав про її збереження. Свої синівські почуття до родини він згодом перелле у віршовані рядки, такі прості та задушевні:

*Спасибі, мамо, вам за те,
Що я живу, расту, учуся,
Дивлюся, як усе цвіте.
Дивуюсь, думаю, сміюся.
Спасибі, мамо, то мені
Не раз ви вишили сорочку,
Журилися, щоб на війні
Не впасти сину-колосочку.
Спасибі, мамо, вам за все:
За борщ, за пісню, за науку.
Ваш син до скону пронесе
Свій сум за ваші болі й муку.
Спасибі, мамо, що ваш син
Закоханий у труд і слово...
За вас дивлюсь, як з верховин
Сія проміння веселково.*

«Спасибі, мамо»

Тихий полтавський куточок Кобищани з його радощами і болями проніс у своєму нестаріючому серці Пойдеменко крізь усе життя. Тут народилися перші вірші, дещо несміливі та по-дитячому наївні, тут віддзвеніли юначі роки, сповнені пригод і незабутніх вражень:

*Берег любові,
Віти вербові
Хилять листочки додолу,
Де я не буду,
Вік не забуду
Батьківську хату і школу...
Берег любові,
Трави шовкові,
Тіней смішні візерунки.
Лози червоні,*

*Серце в полоні,
Перші терпкі поцілунки...*

«Берег любові»

Як найцінніший скарб беріг у своїй пам'яті Микола Костянтинович згадку про школу, стареньку полтавську альма-матер, семирічку імені Т. Шевченка, у якій формувалися перші віршовані сходи майбутнього поета. Саме школа, а ще материнське щире слово та батькова наука привели юного Миколу Пойдеменка після закінчення семирічки (1928) та дворічних підготовчих курсів до Полтавського інституту соціального виховання. 1 вересня 1930 року він став студентом філологічного факультету. У юному серці народжувалися нові вірші, які радували не тільки поета-початківця, а й друзів-студентів, вселяли віру у визнання їх громадськістю Полтави. Перший Миколин вірш «Осінь» схвалив ще шкільний учитель Картоненко. З його доброго слова (чи щедрої руки) хлопець продовжував писати, а разом із тим і вдосконалювати мистецтво віршування. Його поезії пройшли славний шлях від студентської стіннівки до поважної обласної газети «Зоря Полтавщини»...

Миколі щастило на друзів та учителів. Із глибокою повагою і вдячністю згадував своїх інститутських наставників: професора Ю. Ю. Циганенка, викладачів В. С. Оголевця, Гаєвського, Долинського, Гусова, Пошивайла... Інститут здружив його із Семиволосом – майбутнім ректором Полтавського педагогічного. Навчався Микола сумлінно. Він знав, що «скарб науки не потягнеш возом», що майбутня професія учителя української мови та літератури вимагатиме ґрунтовних знань. Кожною клітинкою свого ества вбирав зернини доброго, розумного, вічного. Майбутній філолог мріяв працювати так, «щоб в очах дітей світився розум», а для цього учитель повинен бути «носієм світла і краси». Крім успішного навчання, Микола Пойдеменко брав активну участь у культурно-освітньому житті інституту. Був членом літературної студії, друкував вірші у студентській багатотиражці. Друзі раділи успіхам юного поета. Справжнім святом був день, коли 1931 року в газеті «Більшовик Полтавщини» з'явився перший вірш юнака...

Мріялося про подальше навчання в аспірантурі, про улюблену літературну діяльність. Та тривожний 1933-й диктував свої умови. Мов швидкокрилі птахи, розлетілися випускники інституту соціального виховання по білому світу. Директор Писарівщинського ветзоотехнікуму Таран запропонував молодому філологу посаду викладача української мови та літератури, й Микола не вагався. «... Дивного нема нічого, що стали жити ми в селі», – любив повторювати він своїм міським друзям.

Чи було незвідане надворсклянське село Писарівщина, що поблизу славної Диканьки, мрією містянина? Ніхто вже не знайде відповіді на це запитання. Та 11 листопада 1933 року розпочався новий етап у житті й творчості М. К. Пойдеменка. З неприхованою урочистістю стояв того дня перед своїми вихованцями молодий викладач технікуму, гордий та красивий, весь сповнений радості й любові. А молоде гаряче серце милувалося красою навколишньої природи, виспівувало піснями.

*Гарно в нашому селі весною,
Соловейко день і ніч співа.
Вабить зір красою чарівною
Даль ланів і зелень лісова.
Біля Ворскли долом і горою
Білосніжно зацвіли сади.
Відпочить вечірньою порою
Юнь щаслива поспіша сюди.
У вечірні майові години
Зорями синь неба розквіта.
Ой, чи є що краще для людини,
Ніж безхмарні юності літа.*

«Гарно в Писарівщині весною»

Перші вчительські кроки були нелегкими, зате цікавими. Він умів так натхненно і захопливо розповідати, що уроки української мови та літератури для майбутніх спеціалістів сільського господарства були святом. Учитель удаło поєднував у своїй педагогічній діяльності і теорію літератури, яку знав досконало, і віршоване слово, і народну пісню, яку любив над усе. Для нього було щастям навчати і виховувати, бути причетним до того, щоб «дитя росло не пустоцвітом, а тугим налитим колоском». І це в той час, коли холодні й голодні 30-і здатні були вивернути людські душі, скалічити, зневірити, знищити. Та вистояли українці всупереч недолі. «Грудочкою цукру, окрайцем хліба ділилися ми, викладачі, зі своїми студентами, всіляко підтримували молодь, вселяли у їхні серця віру і любов...» – згадував, бувало, Микола Костянтинович.

У Писарівщині Микола знайшов свою долю – Ніну, яка невдовзі подарувала коханому прекрасних донечку й сина. Співав у місцевому хорі, цікавився історією Диканщини і сам її досліджував. Заприятелював із П. Капельгородським, О. Гончаром, І. Цюпою, Ф. Роговим, О. Діхтярем... Молодих поетів і вже досвідчених літераторів довоєнної пори єднало поетичне слово та щире прагнення прославити рідну Україну, її красу і велич...

Війна чорним крилом торкнулася заступника директора з навчальної роботи Писарівщинського ветзоотехнікуму Миколи Пойдеменка. Разом з іншими чоловіками вирушив на фронт і мужньо пройшов дорогами воєнних згаріщ,

На пожовклих від часу шпальтах районної газети «Правда Днканщини» від 27 червня 1941 року досі зберігається його вірш, написаний у перший день війни. Простий, дещо по-дитячому наївний вірш – своєрідний погляд автора на страшну подію далекого 1941-го:

*Щоб оте свиняче рило
В наш город залізло,
Нашу рідну землю рило,
Наше тіло гризло,
Щоб ота фашистська морда
Паслась в нашім житі, –
Весь народ промовив гордо:
«О, ніколи в світі!»*

«Не пустимо!», 1941 р.

А далі були довгі чотири роки Великої Вітчизняної війни, які політпрацівник, а далі командир зенітного полку лейтенант Микола Пойдеменко з боями пройшов у складі колишньої 171-ої Червонопрапорної ордена Кутузова Ідрицько-Берлінської стрілецької дивізії від Старої Русі до Берліна. Під час коротких перерв між боями в невеликому фронтовому блокноті писалися вірші про пережите й наболіле. З них згодом народжувалися пісні, які залюбки співали бійці, а співаючи, вірили в перемогу:

*Ніколи над Києвом літом
Не випадуть білі сніги.
Ніколи народ мій під гнітом
Не будуть тримать вороги...
Знов буде співна та пахуча
Степів і лісів далина,
Моя Україна квітуча,
Красуня моя чарівна.*

«Україна», 1942 р.

Вірші та пісні Миколи Пойдеменка друкувалися і російською, й українською мовами в армійських бойових газетах.

Не змінив свого місця проживання він і згодом – повернувся до обпаленої війною, але такої любої серцю, тихої зеленокосої Писарівщини, яка чекала молодих дужих рук. Війна ще довго приходила в сни фронтовика, нагадувала про колишніх друзів, що навіки залишилися на полі бою, юних односельців, яких забрала фашистська неволя. Він до скону пам'ятав їх, думав про них рядками віршів:

*Десь земля лягла бійцям на груди,
До могилок їх стежки ведуть,
Моє серце друзів не забуде,
Й ти синів, Вітчизно, не забудь.*

«Моє серце друзів не забуде»

Разом зі своїми вихованцями та односельцями піднімав із руїн повоєнну Писарівщину і технікум, поновлював та вдосконалював його

навчально-методичну базу. А ще – прищеплював студентській молоді любов до рідного слова, їй віддавав свої знання та вміння. Улюблену вчительську роботу вдало поєднував із цікавими літературними вечорами, спортивними іграми та змаганнями...

Понад 5 тисяч спеціалістів сільського господарства навчив і виховав викладач української мови і літератури, завуч ветзоотехнікуму М. К. Пойдеменко. Розлетілися по білому світу його колишні учні, його слава і гордість. Серед них Герої Радянського Союзу Іван Даценко, Микола Дігтяр, Василь Рева, Герой Соціалістичної Праці Надія Ваць. А скільки випускників Миколи Костянтиновича стали висококваліфікованими спеціалістами, просто щирими і порядними людьми! Педагогічну діяльність М. К. Пойдеменка гідно оцінила держава. Він нагороджений численними медалями, Почесною грамотою Президії Верховної Ради України, орденом «Знак Пошани». Протягом чотирьох років був учасником Виставки досягнень народного господарства СРСР.

Це був справжній учитель учителів, хоч і не мав звання «методист». Це був поет не тільки за покликанням, а – від Бога, хоч і не став членом Спілки письменників... Та він мав у серці велику любов до людей і до слова:

*Мова наша – глибочинь, криниця,
Хвилі океану, сині небеса.
Славна і невтомна мислі трудівниця,
Нашого народу гордість і краса.
Скільки в нас до мови ніжної любові,
Ми її почули вперше від батьків.
У народній думі, в пісні колісковій
Зринула, як чайка, з глибини віків.
Мово, наша мово, листячко зелене,
Журавлина туга, солов'їний спів,
Разом з вітерцями ти прийшла до мене
Із полів безкраїх і густих гаїв...*

«Рідна мова»

1958 року вийшла у світ (тиражем 2 тисячі екземплярів) перша поетична збірка М. Пойдеменка «Біля Диканьки», яку редагував полтавець Олесь Юренко. Приємно був вражений нею Олесь Гончар. Згодом до цієї книги додаються нові – «Слово з війни» (1990), «Пісня з Диканьки» (1993), «Засіяли зорі» (1993), «Віночок диканських пісень» (1998). Сотні його поезій, оповідання, замальовки надруковані в республіканських, обласних, районних виданнях.

Спостерігаючи за подіями часів нашої Незалежності, Микола Пойдеменко щиро радів успіхам України, разом із нею переживав тяжкі перешкоди державотворення, та все ж добре розумів, що «йде Україна шляхом обнови», і тому кожен українець має «через мир і згоду йти в життя заможне. / Тільки єдністю наро-

ду ми навек непереможні». Він, загартований війнами і голодоморами, радий би був бачити свою незалежну Україну багатою і квітучою європейською державою. Тремтячою вже рукою виводив рядки нових віршів, у яких і мудрість зрілої людини, і тверда віра, і невідступна синівська любов:

*Україно, Україно, сонце наше ясне,
Хай нам, Боже, неодмінно родить жито
рясно.*

*Україно, Україно – зіронько яскрава,
Хай злітає соколино наша честь і слава.
Хай гримить козацька воля від роду
до роду,*

*Хай щаслива буде доля нашого народу.
Мисль єдина, благовісна Кобзаря України:
Наша дума, наша пісня не вмре, не загине.
Сині зорі, тихі води, вишня і калина,
Братньо здружені народи – це твоя країна.
Дай же Боже, дай же Боже, нашій Україні
Дні веселі, дні погожі на віки і нині!*

«Україно, Україно»

На рахунку поета-пісняра М. Пойдеменка більше ста пісень, мелодії до яких написали професійні та самодіяльні композитори: О. Білаш, В. Філіпенко, В. Міщенко, О. Чухрай, В. Гурмаженко, М. Дяченко, І. П'явка, М. Фісун, А. Жданов, С. Дубченко, Т. Шутенко, В. Ганжа, В. Торопенко, З. Преподобний, Г. Ромас... Їх друкували численні збірки: «Любисток», «Співає Полтавщина», «Школа гри на бандурі», «Співає народний хор», «Дзвенять пісні над Ворсклою», «Вінок І. П. Котляревському», альманах «Полтава» (№ 1). Мелодійність, глибокий ліризм його творів нікого не залишають байдужим:

*Земле моя, ти зоря світанкова,
Неба безкрайнього синь волошкова,
Щедра ти колосом, щастям, добром,
Думою-піснею понад Дніпром.
Земле моя, дивоцвіт-чарівниця,
Вишня – в садочку, а долом – пшениця,
Верби дрімать ген там за селом,
Чапля над лугом махнула крилом.
Земле моя, трудівнице преславна,
Рідні з тобою ми здавна-прадавна.
В поле рушаю, як сонце встає,
Земле, я вірю в безсмертя твоє.*

«Земле моя»

Найбільше пишався поет-пісняр своєю улюбленою піснею «Гарні полтавські дівчата», музику до якої написав відомий полтавський композитор В. Ю. Міщенко. Вона, безумовно, стала своєрідною візитною карткою нашої співучої Полтавщини:

*Кажуть усі, що Полтава хороша,
Співом дзвінка, кучерява.
Навіть як випадє взимку пороша,*

*Буде весняна й ласкава.
Тихо шепочуться квіти і трави:
Чим вона славна й багата?
Тим, що це місто і праці, і слави,
Тим, що в ній гарні дівчата.
Стрінеш полтавку і влюбишся палко,
Вже не розлюбиш нізащо.
Гарні киянки, також харків'янки,
А полтавчанки найкращі.
В серці виношуй любов полум'яну,
Знай тільки дружбу велику.
Місто своє і дівчину кохану
Ти не розлюбиш довіку.*

«Гарні полтавські дівчата»

10 січня 2000 року навекі зупинилося співуче й добре серце народного пісняра з Писарівщини М. К. Пойдеменка. Обірвалося, мов срібна павутинка бабиного літа, поетове життя, довге і красиве, щедre і щасливе. Із піснею на устах, із ледь прихованим смутком у лагідних очах і з вічною думкою: «Що вік прийдешній принесе?» – відійшов він у незнані світи... Провести в останню путь засніженою сільською вулицею улюбленого вчителя й митця зібралися люди з усієї округи. Так хотілося вірити його словам:

*Не кажіть, хто помер, що немає тепер –
І не йтиме уже поміж люди.
Хто помер – не помер,
хто помер – не помер,
Жити вічно у пам'яті буде.*

«Пісня пам'яті»

Перегортаючи сторінки запізнених поетичних збірок М. К. Пойдеменка, вкотре дивуюся, як щиро, доступно і тепло написано кожен рядок. Скільки ніжності й любові до краю отчого, до землі святої в його віршах і піснях. І віриться, що усвідомлять нарешті українці ХХІ століття найсвятіші з істин, народжені поетом з Писарівщини:

*Не замулиться у нас повік джерельце,
У воді живильна сила є.
Україна – сонце, Україна – серце,
Нам вона життя й любов дає.
У ліску – калина, у садочку – вишня,
Журавель над лугом кружеля.
Україна – мати, Україна – пісня,
Вічна й люба батьківська земля.
Вітерець гуляє вільно в Чорнім морі,
Життій колос стигне на лану.
Україна – слава, Україна – зорі,
Що промінням сяють в далину.
Хай щаслива буде кожна тут оселя,
Де Дніпро, Карпати і Донбас.
Україна – дружба, Україна – скеля,
Велич духу й правди поміж нас.*